

- negativno obilježen (zasmrađen, poliven, poprskan, natopljen, naplavljen, obijen, zaplakan, popljuvan, natečen)

- lišen nekih bitnih životnih vrijednosti (otet, oduzet, ukinut, odnesen, zabranjen)

- izmrcvaren tjelesno i duševno (ranjen, odsječen, iščuškan, iskidan, zgrčen, dotučen, oguljen, usječen, prostrijeljen, prelomljen, nastrijeljen, polomljen, polupan, razbijen, razbit, prerezan, uništen, zgužvan, zaklan, ispljuškan, razrezan, pogažen, prorupljen, razderan, samljeven, isprekidan, ustrijeljen, zapečen, otrovan, istrošen, podavljen, rezigniran, nahlađen, prestrašen, cijepljen, raskvašen, omamljen, promašen, savladan, zgužvan, upaljen, zbunjen, disorijentiran, otrovan, izmučen, razrovan, izgažen, izrovan, potučen, miniran, oran)

- napušten, izbačen, (bačen, izgubljen, izaslan, otpušten, izručen, predan, ostavljen, isključen, izbačen, zapušten, napušten).

Ostaje veoma malo trpnih pridjeva koji već samim svojim značenjem ne sugeriraju to trpno stanje: postavljen, rečen predložen, potcrtan, razmaknut, oženjen, odgojen, vraćen, potvrđen, otkriven, prekrojen, namješten, riješen, svršen, uvjeren, dočekan, stvoren, aranžiran, izravnani, blagoslovljen, razvijen, modeliran, odlikovan, dan, naučen, zaljubljen, sastavljen, zavjetovan, opremljen, dekoriran, iskefan, obrijan, uzvišen, opran, ošišan, upućen, rođen, okićen, povišen, ispriповijedan, potpisan, izmišljen, organizovan itd. A i mnogi od njih u kontekstu dobivaju neugodno značenje u skladu s onim općim stanjem u kojem se nalaze junaci »Hrvatskog boga Marsa«, npr. pozvan na stavnju, stavljen (u vojnoj terminologiji: stavljen u red), prezasićen ludilom, zalijepljen od blata i dr.

Naravno, svi nabrojani trpni pridjevi ne odnose se kao atributi i predikati samo na onaj opći subjekt, na domobransku masu trpiteljja, nego i na štošta drugo pa čak i na domobranske mučitelje, ali njihova neuobičajena brojnost bez sumnje pridonosi onoj intonaciji trpnosti koja je tako karakteristična za ovo Krležino djelo.

POSTOJI LI DANAS U PRIDJEVA KOMPARATIVNI NASTAVAK *-ji*?

Milan Moguš

Još je prije desetak godina Charles E. Bidwell pokazao kako se na suvremeniji način može prikazati tvorba hrvatsko-srpskog komparativa,¹ ali se opis u našim gramatikama nije mijenjao. U njima se npr. prenosila, iz jedne u drugu, odredba da se komparativ tvori nastavcima *-iji*, *-ji* i *-ši*.

¹ Charles E. Bidwell, *The Serbo-Croatian comparative, Language*, 35/2, 1959, str. 259-263.

Iako Maretićev nauk o stupnjevanju pridjeva² ne može potpuno zadovoljiti, on je ipak, po mome mišljenju, najbolji – mnogo bolji od svega onoga što je o tome u gramatikama napisano kasnije. U nekim se gramatikama nalaze formulacije koje upravo zbunjuju. Tako npr. u Brabec-Hraste-Živkovićevoj³ čitamo da se komparativ tvori, između ostalog, nastavkom *-ji*. A za taj nastavak ista gramatika u istom poglavlju kaže: »Nastavak *-ji* ne možemo vidjeti ni u jednom komparativu.«⁴ Komparativ, prema tome, tvorimo nastavkom koji – ne vidimo.

Ako u tvorbi komparativa ima nekih nejasnoća, one su povezane upravo s tim »nevidljivim« nastavkom *-ji*. Prva je nejasnoća već u samoj tvrdnji svih naših dosadašnjih gramatika da se komparativ još i danas tvori nastavkom *-ji*. Jer, morfološki gledano, to ne odgovara istini. Ako naime prihvatimo tumačenje da su u Nsg. *vuk* i Vsg. *vuče* gramatički morfemi \emptyset i *e*, onda su isto tako – bez obzira na glasovne promjene u leksemu – u pozitivu *tvrd* i komparativu *tvrdi* gramatički morfemi \emptyset i *i*. Kao što se vidi, pred nastavkom *-i* dolazi do glasovne promjene, ali ona danas više ne pripada fonetsko-fonološkoj kategoriji, nego morfološkoj. Naime, u primjerima se *djed* i *gdje* grupa *dj* ne mijenja u *đ*, ali će se pridjev (prilog) *tvrd* u komparativu promijeniti u *tvrđe* jer je takva promjena kao ostatak starine vezana i ograničena – između ostalih morfoloških kategorija – i na komparativ jedne grupe pridjeva.⁵

Druga je nejasnoća u tome što su komparativni nastavci, s obzirom na današnju njihovu produktivnost, svrstani u gramatikama u isti red. Međutim, ni to ne odgovara istini. Osnovna razlika među komparativnim nastavcima jest u tome što stari nastavci *-ši* i *-ji* danas više nisu produktivni, a *-iji* jest.⁶ Nastavak *-ši* upotrebljava se kao relikv u samo tri pridjeva i oni se u gramatikama taksativno navode (*lak-lakši*, *lijep-ljepši*, *mek-mekši*). Međutim, isti status ima i bivši nastavak *-ji*. Sve što se nekada njime tvoraše (u pridjeva jednosložni leksemi sa cirkumfleksom⁷) i što je ostalo u upotrebi do danas predstavlja

² Tomo Maretić, Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, 3. izdanje, Zagreb, 1963, str. 217–221.

³ Brabec-Hraste-Živković, Gramatika hrvatskosrpskog jezika, 6. izdanje, Zagreb, 1965.

⁴ Isto, str. 92.

⁵ C. E. Bidwell je u spomenutom članku na osnovi građe iz Leskienove Serbokroatische Gramatik (Heidelberg, 1914) pokazao o kojoj se grupi radi i koje glasovne alternacije ta grupa ima u komparativu.

⁶ C. E. Bidwell ne govori ništa o tome.

⁷ Ovoj su kategoriji pripadali i pridjevi kao *kratak*, *nizak*, *sladak*, *dubok*, *širok*, *visok*, *žestok* jer su tvorili komparativ nastavkom *-ji* u vrijeme kad još nisu imali oblika sa sekundarnim sufiksom *-okъ*, *-okъ*, *-okъ*. Zato je razumljivo što njihov komparativ i danas glasi *kraći*, *niži*, *sladi*, *dublji*, *širi*, *viši*, *žešći*.

također zatvorenu cjelinu – neproduktivno jezično naslijeđe. Nema danas slučaja da bi se koji novi pridjev tvorio nastavkom *-ji*, čak i u slučaju kad se nađe u istoj kategoriji, tj. u grupi jednosložnih pridjeva s dugosilaznim akcentom: uspor. *pūst–pūstiji, slān–slāniji, svēt–svētiji* itd.⁸

S obzirom na izloženo smatram: 1) da nastavak *-ji* u komparativu pridjeva danas više ne postoji i 2) da bi nastavke *-i* i *-ši* trebalo u gramatici označiti kao neproduktivne i, u vezi s tim, pojedinačno navesti pridjeve s jednim i drugim nastavkom (uz uputu o glasovnoj promjeni ispred nastavka *-i*).

PITANJA I ODGOVORI

TRI PITANJA O VELIKOM SLOVU

A. Katušić, nastavnik iz Pleternice, postavio nam više pitanja. Odgovor na veća i načelna dobit će u budućim člancima o sadašnjem stanju hrvatskoga književnog jezika, a na tri manja i konkretna evo odgovora odmah.

1. »Prilikom čestitanja drugu Titu zamjenicu *ti* pišu velikim slovom kao i *Tebi, Tebe* i dr. U Pravopisu toga nema. Slično je i u privatnim pismima kada neki pišu *ti* također velikim slovom. Je li to pravilno? Mislim da nije, a ono s drugom Titom ako je pravilno zašto nije navedeno u Pravopisu kao izuzetak? Vi u Jeziku niste tim pitanjima također nikada posvetili niti jedan članak.«

U Jeziku smo već nekoliko puta pisali o upotrebi velikog i malog početnog slova, ali znamo da to nije dovoljno jer ono u praksi zadaje posebne teškoće i kad bi u pravopisu bilo iscrpno obrađeno. Naime to je izrazito konvencionalno područje i kakva god pravila bila, dosljedno se ne mogu provoditi jer bi dosljednost odvela ili da sve pišemo velikim ili sve malim početnim slovom.¹ Teškoća je u tome što između tih dviju krajnosti valja naći razumnu granicu, a ona se ne može uvijek odrediti pravilima.

U hrvatskim pravopisima, od Brozova iz 1892. do 9. izdanja Boranićeva iz 1947. bilo je izričito rečeno da se zamjenice za 2. l. u neposrednom obraćanju (u pismima, govorima i sl.) pišu zbog počasti velikim početnim slovom (*Ti, Tvoj, Vaš*...). Iz nepravopisnih razloga Boranić² je u 10. izdanju ukinuo dio toga pravila i odredio da se *ti, tvoj* u takvoj upotrebi piše malim početnim slovom. Tu je odredbu iz 10. izdanja preuzeo i sadašnji pravopis. Dakako, stoljetna se navika ne može lako iskorijeniti, kao što dokazuje današnja praksa. Kako za iskorjenjivanje u sadašnjem pravopisnom sustavu i nema pravoga opravdanja, trebat će u budućem pravopisu to pravilo pažljivo razmotriti. Dok se to ne učini, u školi se valja, iz pedagoških razloga, držati sadašnjega pravopisa, s napomenom da nije nikakva greška ako se u privatnim pismima napiše i *Ti, Tebi*...

2. »Dan armije ili Dan Armije? U novinama nalazimo različito. U novom Rječniku piše *Dan armije*, a u udžbenicima *Dan Armije*. Moje je mišljenje da je pravilno *Dan armije*, jer ako bismo pisali *Dan Armije*, onda bi trebalo biti i *Dom Sindikata* (mislim *Saveza sindikata*) i t. sl.«

Strogo uzevši prema pravilima sadašnjega pravopisa trebalo bi *Dan Armije*, ali takva

⁸ Pridjevi *pust, slan, svet* nisu u praslavenskom jeziku tvorili komparativ nastavkom *-ji*. Neproduktivnost nastavka *-ji* vidi se i kod novijih posuđenica: *fin-finiji* i sl.

¹ Zanimljivo je napomenuti da ni Nijemci nisu bez takvih teškoća, iako sve imenice pišu velikim početnim slovom.

² Zapravo priređivač 10. izdanja.